

IJTIMOY TARMOQ TURLARI VA IJTIMOY TARMOQ YOZISHMALARIGA NEYROLINGVISTIK YONDASHUV

Rahimqulova Lobar Hamro qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o`zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch
doktoranti*

Annotatsiya. *Xo'sh, ijtimoiy tarmoq nima o'zi, uning qanday turlarini bilamiz? Olib borilgan axborot-tahliliy natijalar va statistik ma'lumotlarga ko'ra, Facebook hozirgi vaqtda dunyoda eng mashhur ijtimoiy tarmoq sifatida etakchi o'rinda bormoqda. Bugungi kunga kelib, Facebook tarmog'ida ro'yxatdan o'tganlar soni bir necha milliard kishidan ortganligi ma'lum qilingan. Undan keyingi o'rinlarni esa Twitter, Instagram, LinkedIn, Google+, Pinterest, Snapchat, YouTube, Reddit, WhatsApp, Flickr, Weibo egallab kelmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar hozirgi kunda muhim ahamiyatga ega bo'lgan sayt hisoblanib, bu saytlar har bir sohada yetakchilik qilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda aks etayotgan yozishmalarni tahlil qilish ya'ni lingvistik ekspertiza qilish sud-huquq tizimida turli kriminalistik vaziyatlarni aniqlashda qo'l kelmoqda. Insoniyat ijtimoiy tarmoq, internet tarmoqlari bilan yaqindan tanishgani va ko'proq foydalangani sayin kriminalistik holatlar va turli ma'muriy jinoyatlar ijtimoiy tarmoqlar orqali ko'proq sodir etilmoqda.*

Kalit so'zlar: *Ijtimoiy tarmoq, internet, neyrolingvistika, facebook, google*

Abstract: *So, what is a social network, what types do we know? According to the results of information analysis and statistics, Facebook is currently in the leading position as the most popular social network in the world. To date, it has been reported that the number of people registered on the Facebook network has exceeded several billion people. It is followed by Twitter, Instagram, LinkedIn, Google+, Pinterest, Snapchat, YouTube, Reddit, WhatsApp, Flickr, Weibo. Social networks are considered an important site today, and these sites are leading in every field. Analyzing the correspondence reflected in social networks, i.e. linguistic expertise, is useful in determining various criminal situations in the legal system. As people get to know and use social networks and the Internet more and more, criminal cases and various administrative crimes are committed through social networks.*

Key Words: *Social network, internet, neurolinguistics, facebook, google*

Ijtimoiy tarmoqlar bugungi globallashtirilgan davrda aloq o'rnatish, ish topish, uyushgan guruhlar harakatini muvofiqlashtirishda, iqtisodiy va siyosiy masalalarda birlamchi vosita vazifasini o'tamoqda. Ijtimoiy tarmoq tushunchasi 1954-yilda paydo bo'lgan bo'lib, dastavval, bu tushuncha internetga bog'liq bo'lmagan. 1991-yilda internet atamasi paydo bo'lganidan so'ng ijtimoiy tarmoq tushunchasi internet atamasi bilan yonma-yon qo'llanila boshladi. Xalqaro ijtimoiy tarmoqlar dunyo bo'ylab tez fursatda muhim ahamiyat kasb etayotgan eng yosh saytlardan biriga aylanib ulgurdi. Xorijiy ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish insonlar o'rtasidagi ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy munosabatlar bilan bog'liq vaziyatlarni tez oson va ortiqcha ovvoragarchiliklarsiz hal etishda asosiy vosita vazifasini bajarmoqda. Bu holatning pirovardida vaqt va xarajatlar tejab qolinmoqda. Quyida xorijiy ijtimoiy tarmoqlarning bir qancha turlari bilan tanishib o'tamiz.

Facebook. 2004 yilda tashkil etilgan Facebook ijtimoiy tarmog'i bugungi kunda dunyodagi eng ommabop tarmoq hisoblanadi. Uning milliarddan ziyod foydalanuvchisi ro'yxatdan o'tgan. Facebook-da ma'lum bir mavzu yoki mutaxassislik yo'q. U muloqot uchun, tarmoq tezkor qisqa xabarlarni almashish uchun mo'ljallangan internetdagi telegraf analogining bir turi.

Twitter. Ko'pgina tvitlar (Twitter-dagi xabarlar deb nomlangan) yangiliklar yoki nashrlarning kengaytirilgan versiyasidagi havolalarni o'z ichiga oladi va foydalanuvchi o'zi uchun nimani batafsil o'qishni o'zi tanlashi mumkin.

LinkedIn. Dunyodagi eng mashhur biznes va professional tarmoq. Boshqa ijtimoiy tarmoqlardan farqli o'laroq, LinkedIn birinchi navbatda ishbilarmonlik munosabatlarini o'rnatish, ish beruvchilar, ishchilar, investorlar va sheriklarni topishga qaratilgan. LinkedIn profili aslida haqiqiy rezyume bo'lib, unda siz o'zingizning ish tajribangiz, kasbiy mahoratingiz va ta'lim haqidagi ma'lumotlaringizni ko'rsatasiz. Tarmoqdan asosiy foydalanish bepul, ammo potensial ish beruvchi yoki xodim uchun kasbiy va martaba o'sishi uchun qo'shimcha imkoniyatlar ochadigan pullik premium hisoblari ham mavjud.

“Dunyoda 20 dan ortiq yirik ijtimoiy tarmoqlar mavjud. Ularning 13 tasida 100 milliondan ortiq foydalanuvchilar ro'yxatdan o'tgan. Ushbu xizmatlarda odamlar o'z sahifalarini yaratadilar, do'stlar qo'shadilar, yangi odamlar bilan tanishadilar, suhbatlashadilar, video tomosha qiladilar va musiqa tinglaydilar.”⁹

Dunyodagi eng mashhur 10 ta ijtimoiy tarmoqlar quyidagilar:

1. Facebook - AQSh, 1,2 milliard akkaunt
2. Google+ - AQSh, 540 million akkaunt

⁹ Google ijtimoiy tarmog'i

-
3. Twitter - AQSh, 500 million akkaunt
 4. Sina Vaybo - Xitoy, 500 million hisob
 5. Odnoklassniki - Rossiya, 205 million akkaunt
 6. V Kontakte - Rossiya, 200 million akkaunt
 7. LinkedIn - AQSh, 187 million akkaunt
 8. Badoo - Buyuk Britaniya, 181 million akkaunt
 9. Tumblr - AQSh, 110 million hisob
 10. Tagged - AQSh, 100 million hisob

alamy

Image ID: MW1206
www.alamy.com

Yuqoridagi telegram ijtimoiy tarmog`idagi 3974ta a`zoga ega bo`lgan "Ahli ilm" guruhidagi chatdan psixolingvistik tahlil qilish maqsadida bir lavha olindi. Bu chatga e`tibor qaratadigan bo`lsak guruh nomiga mos bo`lmagan uslublarga ko`zimiz tushadi. Bu chatga tahlil uchun quyidagicha yondashdik.

1. Yozishmalarda imloviy xatoliklar soni talaygina,
2. Chatda turli xil qochirim, kinoya kabi ko`chimlardan foydalanilgani uchun mazmun chetdan qaragan kishi uchun g`aliz.
3. Eng asosiysi bu chatlar mualliflarining yosh xususiyatlari hamda mentalitit kabi tushunchalar chatda namoyon bo`lib turibdi.
4. Vulgarizmga xos bo`lgan holatlar ham ko`zga tashlanadi. Bu holatni tahlil qilishda neyrolingvistikaga murojaat qilish kerak.
5. Qo`shimchalar qo`llash bilan bo`g`liq savodxonlikning yetarli emasligini ko`rishimiz mumkin.

Yuqoridagi tahlil usullari yordamida chat qatnashchilarining ruhiy holatini hisobga olgan holda psixolingvistik ekspertiza jarayonini boshlaymiz.

Galyashina o`z fikrlarini umumlashtirar ekan, "har qanday nutq mahsuloti lingvistik ekspertizaning tarkibiy qismi bo`lishi mumkinligini ta`kidlaydi."¹⁰

1. Birinchi imloviy xatolik: 2ta otib ketdi. Bu jumlada o` o`rniga o tovushi qo`llangan. Bu holatdan kelib chiqib telegram foydalanuvchisi biroz shoshqalolroq va e`tiborsizroq, shuningdek biror ishga katta bir mas`uliyat bilan yondashmaydigan shaxs deb xulosa qildik. Ikkinchi imloviy xatolik: Kechga oshga utamiz. Bu jumlada

¹⁰ 51 Galyashina E. And the foundations of judicial received any. M.: Stanke, 2003. P-28-32

ham o`tovushi o`rnida o`tovushi qo`llangan. Bu jumla egasiga imloviy savodxonligi yuqori emas degan xulasani berdik.

2. Birinchi jumla: Sultonovadan o`tsam bitta bermoqchi edim. Bu jumlada ko`chimning metonimiya va metafora ya`ni aloqadorlik, o`xshashlik asosida ma`no ko`chishi turlaridan foydalanilgan. Jumlada "bahsdan" so`z tushish holati va osh "bermoqchi edim" o`xshatish holati kuzatilgan.

3. Chat ishtirokchilari 18 yoshdan oshmagan shaxslar ekanligi yuqorida keltirilgan fikrlardan ko`rinib turibdi. Xususan, g`alaba uchun kurashish hech bir yozishmani beetibor qoldirmaslik holatlarini fikrimizning yorqin dalilidir. Aynan "2ta otib ketdi" jumlasini kirill alifbosi asosida yozilganligi dastlab, chat muallifining kirill alifbosida tehsil olgan shaxs ya`ni kata yoshli kishi sifatida namoyon qiladi, ammo glavniy suratlariga qaraydigan bo`lsak bu shaxsni hali balog`at yoshidagi qiz bola ekanligini va rus tiliga ixtisoslashgan maktabda tahsil olganligini, dunyoqarashi o`zbeklar mentalititiga butunlay mos emasligini ko`rsatadi.

4. OKK so`zining qo`llanilishi yana e`tiborimizni tortdi. Bu ingliz tiliga xos so`z bo`lib, bu so`zni yozishda ham imloviy xatolika qyo`l qo`yilgan. Bu chatda ikki tilga oid so`zlardan foydalanilgan va xatolikka yo`l qo`yilgan. Bu holat fanda Ikki yoki undan ortiq tillarni o`zlashtirishga urinish natijasida miyaning shikastlanish holati sifatida qaralib, bu holat insonning og`zaki va yozma nutqida o`z salbiy jihatlarini namoyon qiladi. Neyrolingvistika sohasi vakillari ,aynan, shu kabi jarayonlar bilan shug`ullanadi.

5. "Bizdagi sini toping". Bu jumlada egalik va kelishik shakllari asosdan ajratilgan holda yozilgan. Bu yozishma muallifi o`zbek tili grammatikasidan yaxshi xabardor emasligini ko`rsatadi.

